

ŽLUNA ŠEDÁ (*PICUS CANUS*)

Robert Doležal

Představme si předjaří. Jsme v dubovém lese začátkem března. Větve jsou ještě bez listů, ale slunce svítí a obloha je modrá. Někde nablízku se ozve podivné zadrnčení, kterému vzápětí odpovídá rychlé zabubnování. Právě takto se domlouvají datlovití (*Picidae*) – označují svoje teritorium a dávají najevo samicím, že jsou „k mání“. Tento primitivní způsob komunikace u nás využívají datli, strakapoudi a žluny. Tlučou zobáky do suchých větví a jiných rezonujících předmětů. Mohou to být dřevěné sloupky, ale i plechové části střech. Bubnují vytrvale a urputně o sobě dávají vědět. Myslíte, že je z těch otřesů bolí hlava ...? Ani náhodou.

Rozšíření

Hnízdní areál žluny šedé pokrývá střední zeměpisné šířky celé palearktické oblasti s tím, že se ve východní Číně stáčí dále k jihu a zasahuje až po Sumatru. V Evropě tento druh chybí na Pyrenejském poloostrově, na Britských ostrovech, v severní Skandinávii a v nížinách severozápadní Evropy a Maďarska (Šťastný et al., 2006). Má se za to, že žluna šedá pronikla do oblasti západního Palearktu teprve v poledové době a její postup dále k západu stále pokračuje (Hudec a kol., 2005). Evropská hnízdní populace je odhadována na více než 180 000 párů, což je 5–24 % celkové populace tohoto druhu. I přes pokles počtů v Rumunsku je od roku 1982 klasifikována populace žluny šedé v Evropě jako stabilní (BirdLife

Žlunu šedou často zastihneme při pohybu na zemi, kde hledá potravu - mravence a jiné brouky.

Foto: Zdeněk Tunka

Šedá hlava, černá uzdička mezi okem a kořenem zobáku a úzký černý vous - to jsou znaky samice žluny šedé.

Foto: Zdeněk Tunka

International, 2008). Naše populace byla odhadnuta v letech 2001–2003 na 3 000–5 000 hnízdících párů (Šťastný et al., 2006).

Typickým prostředím žluny šedé jsou v Evropě strukturované vysokohorské lesy, ale v našich podmínkách se vyskytuje od lužních lesů nižších poloh až vysoko do hor. V každém případě je vázána na víceméně přirozené klimaxové lesy a z tohoto hlediska může být považována za bioindikační druh přirozenosti lesních porostů. V ČR hnízdí nepravidelně na celém území, ale v některých oblastech se zřejmě v důsledku nedostatku vhodných listnatých lesů nevyskytuje vůbec.

Popis a způsob života

Stavbou těla je žluna šedá typickým šplhavcem, jako všem dobře známý strakapoud nebo datel. Splést si ji můžeme pouze se žlunou zelenou (*Picus viridis*). Velikostí odpovídá menší hrdličce a převládající barvou jejího

opeření je zelená. Hlava je šedá s černou uzdičkou mezi kořenem zobáku a okem a s úzkým černým „vousem“. Samec má červenou skvrnu na čele, samice má celou hlavu šedou. Oči jsou hnědavé, vrch těla je zelený a spodní strana šedší bez pruhování. Na rozdíl od žluny zelené má ocasní pera bez tmavých příček. Tato pera jsou jako u všech šplhavců tuhá a pták jich využívá k opoře při šplhání po kmenech. Dva prsty na nohách směřují dopředu a dva vzad. Zobák je šídlovitý. Šplhavci mají dlouhý jazyk, kterým si dokážou vytáhnout larvy hmyzu ze štěrbin v dřevě. Také mají výborný sluch, který jim napoví, kde se larvy ve dřevě pohybují a kde mají začít tesat. Žluna šedá má charakteristický hlas připomínající klesající melancholické klý klý klý. Dospělí ptáci na jaře často a vytrvale bubnují (Hudec a kol., 2005).

Žlunu šedou můžeme v naší přírodě potkat po celý rok, jde o stálý druh s pohnízdni potulkou v areálu hnízdiště. V zimě se dá často pozorovat i v městských parcích.

Stačí, aby se žluna šedá přikrčila do trávy, a díky svému nenápadnému zbarvení splyne s okolím. Foto: Zdeněk Tunka

Hnízdění a péče o mláďata

Hlasitý tok provázený křikem a bubnováním probíhá od března. Dutinu si žluna šedá tesá ve starých poškozených listnatých stromech – nejčastěji v bucích, lípách, dubech a olších. Pracují na ní oba ptáci a později ji mohou využívat několik let po sobě. Snůška se v hnízdní dutině objevuje nejčastěji počátkem května a tvoří ji obvykle 6–7 čistě bílých vajec, která jsou snášena v denních intervalech. Žluna na vejcích sedí od snesení 1. vejce po dobu 17–18 dní. Vylíhlá mláďata jsou pět dní nepřetržitě zahřívána a pak s přestávkami až do 10.–12. dne. V krmení se střídají oba rodiče. Nejprve zalétají s potravou do

dutiny, ale od třetího týdne stáří mláďat je krmit už jen u vchodu. Pohlaví lze u mladých ptáků podle opeření rozeznat od 20. dne a vzletná jsou ve stáří 22 dní. Vывáděna jsou pak v 23.–28. den a ještě po dobu dalších 10 dní se mohou zdržovat pohromadě v doprovodu rodičů (Hudec a kol., 2005). Žluny šedé hnízdí jednou do roka. Jen při zničení snůšky dochází k náhradnímu hnízdění.

Význam a potrava

Potravou jsou si oba dva druhy našich žlun podobné – tvoří ji v menší či větší míře mravenci rodů *Formica* a *Camponotus* a jejich vývojová stadia. Žluna šedá není svými trofic-

kými nároky na tento druh potravy tak specializovaná. V jejím jídelníčku nalezneme cvrčky, larvy a dospělé brouky, housenky motýlů a pavouky. V létě se příležitostně živí různými bobulemi a jádru ovoce (Hudec a kol., 2005). Potravu sbírá žluna šedá nejen na zemi a stromech, ale i na stěnách budov, skalních stěnách a zdech ruin. Vzhledem k početnosti žluny šedé na našem území se jedná o druh bez negativního dopadu na populaci hmyzích druhů, které loví. Stejně tak je její hospodářský význam zanedbatelný. Přesto si zaslouží naši ochranu.

Ochrana

V novém Červeném seznamu je žluna šedá zařazena v kategorii druh zranitelný. Figuruje také v příloze I Směrnice o ochraně volně žijících ptáků 79/409/EHS a jako taková je předmětem ochrany v šesti ze 41 ptačích oblastí vyhlášených na území ČR. Na rozdíl od ostatních dutinových druhů našich lesů se šplhavcům s výjimkou krutihlava nezavděčíme vyvěšováním budek. Tito ptáci si svoje dutiny tesaří sami a nejsou odkázáni na dutiny existující. V případě žluny šedé tedy zbývá důsledná ochrana starých porostů a ochrana doupných a odumřelých stromů v lesích, kdy v lesních porostech ponecháváme jednotlivé staré stromy nebo jejich menší skupiny bez těžebních zásahů přirozenému dožívání. Tento způsob ochrany přináší svůj efekt i v běžném způsobem obhospodařovaných porostech, aniž by se nutně muselo jednat o lesy se statutem chráněného území. Z hlediska zachování biodiverzity ptačích druhů vázaných na odumírající dřevo v porostech (potravně nebo nabídkou hnízdních možností) je jeho optimálním množstvím 50 m³/ha nebo 20–30 m³/ha v průměru na větších souvislých plochách lesa (BirdLife International, 2004).

K ochraně nejen lesních druhů ptáků může přispět každý z nás zimním přikrmováním. Právě žluna šedá se v zimě častěji vyskytuje v blízkosti lidských sídel a s oblibou využívá možnosti obohatit svoji potravu o energeticky bohatá semena nebo tuk z našich krmítek.

Seznam použité literatury je k dispozici u autora.

Autor

Ing. Robert Doležal

Ústav pro hospodářskou úpravu lesů,
pobočka Brno

E-mail: dolezal.robert@uhul.cz

Další fotografie je možné zhlédnout na internetových stránkách autorů fotek: www.birdphoto.cz, www.naturephoto.cz

Samec má u žluny šedé výrazné červeně zbarvené čelo. Foto: Ondřej Prosický

Stavbou těla je žluna šedá typický šplhavec; tuhá ocasní pera jsou využívána k opoře, dva prsty nohou směřují vpřed a dva vzad. Foto: Ondřej Prosický